

1973'te İstanbul'da doğdum ben, Boğaz'da, kendince güzel bir yerdi. Farklı, orta sınıf Türk bir mahalleydi. Çok öyle çocukluğumuzda diğer gruplardan işte; Aleviler, Kürtler... hiç tanımadık. Bilmiyorduk da. Zaten bilmiyorum belki bilmemiz de çok iyi imkânlı değildi; köken olarak Karadenizli bir aileyiz. Babam küçük yaşta gelmiş İstanbul'a. Annem de çok küçük yaşta gelmiş. Yani kendilerini İstanbul'da bilmişler ama artık o genlerdeki şeylerden kaynaklı herhalde, İstanbul'da küçük bir Karadeniz, yani hep bahçeli evlerde büyüdük. Küçük, korunaklı yerler inşa ettiler hep bizim için. Hep bahçeli evlerde büyüdük. Yani dünyamızda liseye kadar işte hayvanlar, bitkiler vardı sadece. O yüzden çok da geç büyüdük diye düşünüyorum.

Üç çocuklu bir aile, en büyükleri benim. Dolayısıyla, hani, en küçük kardeşimin anlatacağı ailemle, benim anlatacağım arasında bayağı açığı olduğunu düşünüyorum. En küçüğümüz erkek çocuk. Kız kardeşimle benzer şeyleri anlatabiliriz. Çünkü aramızda bir yaş var. Dolayısıyla aynı şeyleri kısmen yaşadık. Ben biraz daha ağır yaşadım. Büyük çocuk olduğumuzdan kaynaklı. Bizde daha çok şu; benim erkek çocuk olmamı beklemiş muhtemelen babam. Tabii bu konuda hiç açık etmedi, yüzlemedi ya da ama bir erkek çocuğuna yapabileceği her şeyi yapmaya da koşulladı. Yani şöyle; işte kimi zaman -bu arada babam marangoz- kimi zaman beni bir çırak, kimi zaman erkek çocuk falan gibi yetiştirdi. Aslında bu benim biraz güçlü olmama, biraz o bilinen kadın kalıplarının içerisine çok yerleşemememe, bir taraftan da kendime güvenmeme sebep oldu. Zaten bizim ailede roller çok net dağıtılmıştı. O şunu becerir, bu bunu beceremez, şu korunmalıdır falan gibi çok netti yani, hiç tartışmasız. Tabii o zamanlar belki çocuk halimizle şanslı olduğumuzu düşünüyorduk ama işte 'O güçlüdür, o başarılı'ın ne büyük bir azap olduğunu 30'lardan sonra falan çok daha iyi anlıyor insan. Yani o da kötü bir zırhmış aslında. Çok da iyi bir şey değilmiş. İçten içe insanı zorlayıcı bir duyguymuş aslında. Öyle.

Annem bizim ailede biraz daha baskın. Babam dindar. O zamanlar da dindardı. Şimdi de dindar. Zaten Karadenizlilerin bir özelliği de biliyorsunuz, neye inanırlarsa veya neyi öğrenmişlerse yüz yıl sonra da o şekilde kalabilme yetenekleri. (gülüyor) Dolayısıyla babam da ben de... aslında aynı şey benim için de geçerli. Kendi doğru bildiklerimizle kaldık ve çok zaman sonra, aslında o doğru birliklerimizin birbirinden böyle çok aşırı iki uçta olmadığını, insani temelde, kişilik ve mizaç olarak aslında bir yerde kesiştiğini anladık. Ama tabii bu benim anlamam. Belki o da içgüdüleriyle anlamıştır, bilinciyle olmasa bile. Dolayısıyla babamla benim aramda gerçekten ciddi bir çatışma vardı. Annem daha böyle kentli ve kentli bir hayat hayali kuran, belki bir memurla evlenmeyi düşleyen

ama bir şekilde babama verilmiş bir kadın. Babam da keşke işte köylüsü bir kadınla olsaydı çok mutlu olacakmış belli ki. Çok çalışkan bir adamdır, ailesi için her şeyi yapar, babalık kavramı çok geniştir. Annemin de geniştir ama bir türlü oldurulamayan ilişkinin yek çocuğu olarak, sorunlarını benim üzerimde çözmeye çalıştılar epey. Öyle gözüküyor. Yani babam anneme bir şeyleri kabul ettirmek için bana sataşır. Annem derdini, henüz o zamanlar küçük olan benle paylaşır. Bu arada erkeklere de sallar. Dolayısıyla ben çocuklukta bayağı güvensizdim, yani erkeklere karşı hep bir gardım vardı. Yani kendi tecrübelerimle bir yargıya varmaktan ziyade, zaten annemden dolayı bir yargım, bir duvarım, bir kendini koruma iç güdüm, korkularım çoktu.

Tabii annem de daha çok işte bütün umutlarını kızlarına yüklemiş, onların kurtuluşuyla kurtulacağını farkında olan ve bunu da bize çok net hissettiren bir kadındı. Şu tarafı acıydı; bir sürü insan bunu yapabilir, bir sürü kadın bunu yapabilir ama annem kendine ait olmayan bir hayatın içinde yaşadığının çok net farkındaydı. Bu tarafı çok acı oldu tabii. Hâlâ da öyledir. Yani, 'Bu olmadı, bu ömür böyle geçti,' meselesinin o zaman da farkındaydı, bu yüzden tabii mutsuzdu da, acı da çekirdi. Yani bilinçsizce bu hayatı da yaşamadı. Bile bile. Bir gün belki boşanma umuduyla. Bunları da konuşuyorduk aslında. Hâlâ da farkındadır. Bu tarafı tabii bizim açımızdan da çok acı. Yani onun gibi bir yaşam süren bir sürü kadın vardır ama onların işin farkında olmaması hem şans hem şanssızlık. Şey gibi hani, kimi zaman kendimize şeyi sorarız ya: "Ya dağdaki çoban ne kadar mutlu!" Tabii Doğu'dan bahsetmiyorum, oralarda ayrı bir mutsuzluk var ama yani dolayısıyla, bütün bunların farkında oluyor olmak bir azap. Bu bizim için de aynı şekilde devredilen bir bilgi, bir deneyim. Hem şans hem şanssızlık oldu gibi aslında.

Dolayısıyla çok da kavga ederlerdi. Benim okula gitmem, çok başarılı olduğum halde... çok da inektim. Yani dersler dışında hiiiçbir şeyim yoktu. Benim dışımda bir dünyanın gerçekten farkında değildim, ta ki liseye kadar, ortaokul bile değil. Dediğim gibi hep ağaçların başında, akşama kadar... Akşama kadar sokakta top oyna. Bu arada hep mahalledeydik, hâlâ da bir mahalledeyim, bu sebeple. Çok uzatılmış bir çocukluk. Bütüünün her şeye rağmen. Yani yaklaşık 20'li, 20 yaşlarına kadar uzatılmış bir çocukluk. Akranlarım evlenirken, bilmem ne yaparken falan ben bu sefer 12, 13 yaşlarına kadar indirmiştım o top oynama olayını sokakta. (gülüyor)

Dolayısıyla işte okula gitmem falan da sorun oldu. Daha çok, daha çok annemle, öğretmenim, ilkokul öğretmenim bir kadın; Atatürkçü bir kadın ve sınıfta iki, üç kişiyi böyle

kesinlikle ayıran, hani 'Bunlar olursa olur, diğeri işe yaramaz,' falan gibi. Ben de o üç kişilik grupta olmanın şansıyla... Pazarcı çocukları falan hiç umurunda bile değildi öğretmenimizin çünkü olmayacağını düşünüyordu, okumayacaklarını düşünüyordu. Nitekim okumadılar da. Onlar da pazarcı, işportacı falan oldular yani.

Biz üç... İki kız, bir erkek ayırırdı bizi ve bize yüklenirdi. Neyse, annemle iş birliği yaptılar. Bu sayede, öğretmenlere gelip konuşmasıyla falan... Babam çok da saygı duymazdı. Yani kimi köylü kesim öğretmene çok saygı duyar falan, babam gerçekten dediği dedik ve bıçkın bir adamdı. Neyse, bir şekilde ikna oldu, ortaokula gittim ben. O aralar sanırım daha kadın olmamıştım. Çünkü bu baş kapatma davası pek yoktu. Sonra ortaokulu da işte taktikle falan filan bitirdim. Liseye geldiğimde, o 'Okursun, okumaz mısın,' meseleleri biraz daha ağırlaştı. Ve sonunda tabii babam Üsküdar'da örgütlenmiş bir marangoz çırağı, sonra marangoz. Yani o sağ çizgiden tutarlı bir şekilde yıllardır geliyor. Bunun için aslında... parti, lider meselesi değil. Tıpkı belki bizim gibi yani. Dolayısıyla o da demek ki siyasileşti ki o yıllarda; 80'lerin sonu, 'Ya İmam Hatip'e gidersin, ya gitmezsin'e bindi olay. Sınava girdim, bir İmam Hatip'i yatılı, burslu kazandım. Az daha gidecektim. Sonra gizlice sınavlara girip güzel bir okulu kazandım; Anadolu Teknik Elektronik Bölümü'nü. O zaman da elektronik gözde meslek, babamın hoşuna gitti. Ama şeyi şart koştu yani, "Başını kapatacaksın!" Neyse. Bir gün Üsküdar'da Tekbir mağazası var, oraya gittik. İşte bana başörtü alınacak falan. Benim boğazımda kocaman bir yumru. Yani ya kapatacağım ya gidemeyeceğim. Okul dışında okumak bütün dünyam. Annemin de benim de. Başka da hiçbir şey bilmiyorum şu hayatta. Yani hayatta varlığımı anlamlandıracak tek şey öğrenci olmak. Uzunun nereye dayanacağı, ne olacağı pek belli değil. Özgürlük gibi de. Başka bir şey olma şansı gibi de. Gittik bir tane başörtü aldık hiç unutmuyorum; saten mor bir başörtü. Kafada da durmuyor yani. O kızı, o tezgâhtar kıızı böyle öldürmek geldi içimden. Böyle bıcı bıcı bıcı konuşuyor, işte şöyledir de, böyledir de, şu çok yakıştı da, bilmem ne de... Zaten bir ergen şeyi var, suratım kıpkırmızı oldu. İnsanın böyle çok gururlu olduğu yıllar. Taktik. Yalan söylemeyi, başka bir şekilde davranmayı hiç bilmediğin ve beceremediğin yıllar. Evden çıkarken kapattım, durakta açtım. Başörtüsü çantada gitti geldi ama şey olacağını düşünüyorum, yani beni görürse döveceğini falan düşünüyorum. Pek dövmezdi ama bir tokat attığında, şu köşede attığında, onun diğer köşesine fırlardım. Zaten o kuşağın adamları, babalarımız tek tokatla işi bitirirdi, genel olarak yani. Böyle şey yapmazlar yani pata küte dalmazlardı ama iki tokat zaten bizim için devasa bir şeydi. Benim de yemişliğim vardır şahsen. Dolayısıyla o sene öyle oldu, korkularla falan. Hiç unutmuyorum, okula Üsküdar İmam Hatip'in servisiyle giderdim. O çocukları hiçbir zaman

dışlamadım. Sonra solcu olduktan sonra da dışlamadım. Solcuların da onları dışlamasına, yüksekten yüksekten CHP'li ağızıyla konuşmalarından gerçekten çok nefret ettim. O zaman sezgilerimle, sonra bilincimle. Çünkü özellikle o zamanlarda o çocuklara, özellikle bunların içinde de kızlara çok fazla seçme şansı tanınmıyordu aslında. Ve Üsküdar İmam Hatip'e gittiğimde, amcamın kızı orada okuyordu; cezaevinden bozulmuş, yüksek duvarları olan, o duvarların üzerine cam kırıkları batırılmış, bildiğin bir hapisaneyi andırıyordu, zaten hapishaneden bozma bir yerdi. Korkunç bir yerdi yani. Ama başka sulara açılırken geldiğin yeri böyle aşırı terk etme isteğim yoktu. Aksine, oraya dönük, böyle hani oradan... değişirken gözüm hep oradaydı. Mesela İmam Hatip servisine de bilinçli bindiğimi hatırlıyorum. Sonradan okulda politikleştik. Okul çok politik bir okuldu. Yüzlerce gençlik örgütü vardı neredeyse, İstanbul'un en iyi okullarından biriydi. Ben de kendimi zorla örgütlettirdim. Aslında benim çok solcu olacağımı beklemiyorlardı. O yüzden benimle konuşmuyorlardı, bana bir şey anlatmıyorlardı. Sınıftaki diğer kızlar fısır fısır konuşuyorlardı, işte "Kitap oku," bilmem neler... Bana güvenmiyorlardı çünkü ben hem Kastamonuluydum, yani Kürt değildim, Alevi değildim, azınlıklardan değildim, yoksul da değildim. Orta sınıf Türk ve Karadenizli olduğum için bizim solcu arkadaşların örgütlenebilecek daireleri içerisine ya da kesişme kümelerindeki hiçbir kümeye girmiyordum. O zaman bile aslında bizim ne kadar kolaycı olduğumuz, hani şey gibi, ben sonra bunu çok da sağda solda konuştum, yazdım çizdim de. Yani, Afyonlular olmaz, Konyalılar olmaz, Kastamonulular olmaz, e şey olmaz, e o zaman... İşte, Dersim süper! E Dersim'in yakın yeri Tokat süper! Orada Aleviler var zaten. Böyle böyle derken millet, memleketin çoğunluğu, bir şekilde hem şartlar, zorunluluklar hem bizim bir türlü kendi toprağımızdan beslenemeyen, orada mayalanamayan... biraz da iktidarcılık aslında, bizlerde gerçekten var. "Hemen olsun! Hemen olsun!" derken, yüzyıla yayılan bir başarısızlık gibi, geleceğe çok yatırım yapmak istemeyen, yapıcı işlerle çok ilgilenmeyen tabiatımız o dönemde... işte sözün kısası, beni de o dairenin içinde görmedi arkadaşlar. Sonra ben zorla, ağlaya ağlaya, "Bana da anlatın," diye bir gün patladım. Ağladım böyle, o eski Türk filmlerindeki gibi. "Bana da anlatın işte, ben de bilmek istiyorum," falan. Sonra bana da lalettayin anlattılar. Ben tabii geldiğim sosyal kesim gereği, sonradan anlıyorum ki geri dönecek bir yerim yok. Ailem demokrat olsa, bir süre eğlencesine bu işlerle uğraşıp sonra dönebilirdim. Hatta orada saygı, sevgi, teselli, sempati artık ne gereksiniyorsam görebilirdim ama gerçekten gidecek yerim yokmuş bence. Tabii bekleneceği gibi ben diğerlerinden daha radikal oldum. Bizim gibiler zaten öyledir (gülüyor). Yani zaten bir sosyal yarılmanın içinden geldiğimiz için ya bırakırız ya devam ederiz. Devam edersek, birlikte devam ederiz. Biraz belki mizaç da öyleydi. Dolayısıyla ben lise yıllarında

örgütlendim. O dönem, hani kadın imajı açısından ne söylenebilir? Zaten bir kadın hikâyesinin içinden geliyorum; annem, annemin bize aktardıkları, bizden umutlu olması, bizim o beklentinin ağırlığı için altında ezilmemiz.

Lisede sol yapıların... kadın lisesinde, bu dönem özellikle, 90'ların başında çok bilinçli olmamaları, 90'ların başı demeyelim, 80'lerin sonları diyelim aslında... Daha çok böyle küçük burjuva kesimlerin... Şöyle düşünüyorum mesela, sonradan çok sorguladım bunu, arkadaşlarımın çoğu erkekti. Erkek olması da gerekiyordu gibi. Kadın arkadaşlığı denen şeyi biz Türkiye solundayken çok bilmezdik. Bunun doğal bir şey olduğunu zannederdik. Bunun doğal olmadığını mesela biz sekiz-on sene sonra anladık. Tabii bunu da nasıl anladığımızı anlatırım. Ama daha çok küçük burjuva sınıfsal yapı üzerinde, erkeksi özelliklerin moda olduğu, revaçta olduğunu yıllardı bu yıllar. Biraz tabii, işte sokak gösterilerinin, gözaltıların, çok böyle harıl harıl yıllar. Devletin baskısı da var. Ama bir militan şekillenmesi var ve bu şekillenmede kadın gerçekliği gündemde olmadığı gibi, kadından doğru yansıyan özellikler hızla törpülenmesi gereken... zaten yapılar tezgâh gibiydi. Hatta şey bile belliydi; işte A yapısının kadro tipi, B yapısının... Gördüğünüz zaman hangi yapıdan olduğunu bile anlardınız, üç aşağı beş yukarı. O kadar kaba şeyler vardı. O kadar kaba şekillendirmeler söz konusuydu. Dolayısıyla bu yıllarda kadın meselesi bir 8 Mart kutlamasından ibaretti belki de. O da karmaydı tabii, tahmin edebileceğiniz gibi. Dolayısıyla böyle.

Ben yavaş yavaş o evdeki çıkmazdan kurtuldum. Tabii çok da baskı gördüm. Evde yakalanan bir kitaptan, bizim yazarak çoğalttığımız, o zaman yasak olan bir kitaptan... babamın beni falakaya çektiği, sırtımda kızılıcık sopası kırdığı, falan filan yıllar. Bu arada sık sık gözaltına alınıyorum. Bir alınıyorum, iki alınıyorum, ilk lise 1'di. 16-17 yaşındaydım Gayrettepe'ye götürüldüğümde. Orada işkence gördüm. Ama bir sandalyeye oturtulup gördüm. Yani o Gayrettepe'de, mesela aşağı indirmediler çok küçüğüm diye, ilk şubeye gittiğimde, ilk gözaltı demeyeyim de. Orada pencereden baktığımda, sandalyede bana elektrik verilirken hemen görüş mesafesinde evleri hatırlıyorum. Çok da yakındı aslında Gayrettepe'de. O insanları da merak ediyorum. Bizi gördüler mi? Merak ettiler mi? Orada ayakkabılarının bağları çözülmüş, kemersiz, pantolonu tuta tuta, o kocaman -o zamanki ayakkabılarımızı hatırlarsınız-, garip garip kocaman ayakkabılarla yürüyemiyoruz, cebimizde para yok, taksi durdurmaya çalışıyoruz, köprü'nün hemen çıkışı, mahsus gece yarılari bırakırlardı. Ve bu ışıkları, evleri, siluet halinde insanları bile gördük biz. Bunca yıl hep merak etmişimdir çünkü onlar da bizi görüyorlardı ve orada bayağı evler falan

vardı. Dolayısıyla işte o yıllar; bir gözaltı, iki gözaltı, işte “Yanlışlıkla geçiyordum,” “Yanlışlıkla şöyle oldu.” Böyle tumturaklı yalanlar, zaten uzmanlaşmıştı neredeyse. Ama beş, ama altı, sonra bir tanesi 91 yılında cezaeviyle sonuçlandı. İki ay kaldım. Babamın bizi korumaya dönük o şeyi daha da depreşti. Hem öfke; bizden nasıl böyle birisi çıkar? Daha hiç kimse karakolun kapısından geçmemiş. İkincisi; bir yandan koruma şeyi de var. Zaten hep o zamana kadar korumaya çalışmış, bizi hiçbir yere götürmemiş. Bir tek pikniğe götürürdü, bir de yüzmeye götürürdü denize. Oralar da böyle bağ bahçe yerlerdi, orman. Hep öyle yerlerdeydik yani. Avrupa yakasını bile bilmezdik biz, hiç bilmezdik daha doğrusu. Bütün bunların verdiği hırçınlık. Ama sonradan diyorum ki... daha çok koruma duygusu, biraz tabii şey de var. Bizim ailenin düşman... onların solcuları, onun solcuları düşman olarak gördüğü yıllar. Aslında “Polisten işkence gördüm,” demeden önce babamdan -hani çok söylemeye dilim varmıyor ama- işkence görmüştüm. Neyse, babası da ona işkence yapmıştır, ayrı. Dedeme de babası yapmıştır (gülüyor). Yani burada da sonradan şeyi düşündüm; burada ilk suçlu kim? Çünkü babam anlatırdı: Babası bir gün köyde baltanın tersiyle kafasını yarmış, bayılmış, bırakmış gitmiş. Köylüler babaanneme söylemişler, "Orada yatıyor," diye. Dolayısıyla, şiddet gören şiddeti kullanıyor, büyük oranda. İçinde kullanmayanlar var mıdır? Çok zor! Belki onlar da kendilerine iç dünyalarında şiddet uyguluyorlardır. Bunu tedavi etmek, telafi etmek gerçekten bence insanın kendisiyle günlük mücadelesini gerektiriyor. Dolayısıyla böyle. Tabii aynı baskıyı kız kardeşim de gördü. Hatta onun şöyle bir anısı da var: İşte bir gün o da ilk gözaltına alındığı zaman lisede, karakola çağırıyorlar. O zaman cep telefonu falan yok. Gidiyor babam. Orada komiser, babam oturuyorlar. Babam orada azarlıyor kardeşimi, ağzına geleni söylüyor falan. Komiser babamdan feyz alıp kız kardeşime bir tane patlatıyor. Orada bizim mesela... bizim açımızdan devlet babam yani, devlet eşittir baba, baba eşittir devlet. Bizim zaten ailemizde babam devletti. Biz babamı aştıktan sonra hiçbir şeyin bizi yere çalamayacağını düşündük. Onu aştıktan sonra hiçbir şey bizi yıkamaz. O kadar güçlü hissettik ki kendimizi. Ama o noktaya o kadar zor geldik ki.

Bir gün annemle babam tartışmışlardı. Annemi pek dövdüğünü hatırlamıyorum, genellikle bana sataşırды, annem de isteğini yapmak zorunda kalırdı, her neyse o. Hani, huzursuzluk çıkmasın, çocuk dayak yemesin falan gibi. Ondan korkardı aslında bence, onun bilincinden, onun dünyasından... bir yerde dengeyi yakalamak zorunda kalırdı. Bir gün annem çıktı gitti evden. Biz küçüğüz, üç çocuk, öyle donduk kaldık. Ve şey gibi böyle taşlaşmış gibiyiz. Kimse gidemiyor peşine falan. Ben babama baktım, sonra annemin arkasından çıktım gittim. Ama o kapıdan annemin arkasından çıkıp gitmeseydim başka

biri olacağıma inanıyorum. Çünkü çok zordu, aşırı zordu yani. Ve iki kardeşim mesela o kapıdan çıkamadı, ben gidebildim annemin arkasından. Ve hayat bazen bu kadar keskin eşiklerle dolu gibi geliyor. O kapıdan çıkmasam bugünkü ben, belki başka birisi olacaktı. Dolayısıyla 'Devlet eşittir baba,' aile de tamamen devletti. Bir kere onu aşabiliyorsanız devletle de baş edebiliyorsunuz, aslında devlet de başka bir şey değil. Yani, bu kullanılan argümanlar, yapılan baskı, "Sen kimsin ki? Sen aslında hiçbir şeysin! Sen benim tükürdüğüm bilmem nesen!" falan. Gerek lafları gerek anlatmaya çalıştığı şey aslında aynı. Sadece bunu şöyle veya böyle yaşıyorsunuz. Biz çıplak halde de yaşadık aslında, çok örtülü değildi de yaşadığımız şey.

Sonra işte lisede falan o yaşadığımız baskı siyasi bir şeydi ama işin garibi ben hiç evden kaçmayı düşünmedim mesela. Sonradan çok şaşırıyorum buna. Çok da şaşırdım. Bir sürü arkadaş evden çıkardı. Ben mesela hiç çıkmayı düşünmedim. Babam da hiç kovmayı düşünmedi işin tuhaf tarafı. Yani işte, "Git bu evden, defol!" demedi mesela bana. Ben de o kadar baskı görürken, zulüm görürken, dayak yerken, "Ya ben buradan çıkayım," demedim. Ya o evde annem vardı ya babamın bunları aslında bizi korumak için yaptığını, çaresizliğin... hani o "Bizim büyük çaresizliğimiz," derler ya! Bir şekilde, yabanıl içgüdüyle belki de bunu hissediyordum. Çünkü en kaçmaya müsait olduğumuz zamanlardı. Mesela akşam ezanından nefret ederdik. Mesela Kadıköy'de oturuyoruz, her şey çok iyi, güzel, arkadaşlarımızılayız, yine memleket kurtarmaya çalışıyoruz. Ezan okunuyor, benim sırtımdan aşağı bir şey yürüyor. Çünkü akşam ezanından sonra evde olmak zorundayım. Eğer olmazsam annem arada kalacak, eziyet görecektir. Belki ben tokat yiyeceğim, belki bahçede beni bekliyor. Beklerdi de. Ama yine de o mücadeleyi çok uzun süre sürdürdük babamla. Ne o vazgeçti ne ben vazgeçtim. Ne o beni kovdu ne ben gitmeyi düşündüm. Böyle pata kaldık sanırım. En son ikinci kere cezaevine girdim. Üniversitedeydim o zaman, dört ay kaldım. Zaten sonuncu kaldığımda da çok uzun kaldım ve babam nihayet devlete inancını kısmet aşındırdı. Bu sefer de başka bir argüman geliştirdi: Bu çocuklar masum, benim kızlarım masum -arkadaşlarımızdan da bahsetmişim-, bunlar masum. Yani çok yanlışlıkları oldu ama en azından birilerini kapsama, o 10 yıl gide gele, 10 yıl, arkadaşların da işte çok toleranslı yaklaşması, babamın içeride bir fenomen haline dönüşmesi... Fenomen derken, o kendine münhasırdı. Yani, o öyle. Falanca Amca öyledir. O da onları kabul etti. Sonra bir şekilde, bir yere geldik ama o devlet, devlete inanç, askere inanç, polise inanç, o kadar zor zayıfladı ki. Hani çünkü Türk halkında, canını da alsan dermiş ki: "Şeriatın kestiği parmak acımaz!" Nereden geliyor bilmiyorum ama gerçekten çok köklü ve derin bir şey. Uzun

kalışımında cezaevine geldiklerinde, annemle halamın -zaten ikisi gelirlerdi genellikle-sorduğu, "Bir şey yaptılar mı?" Böyle kısık sesle... "Bir şey yaptılar mı?" "Yaptılar, evet! Bir şeyler yaptılar. Herkese yaptıklarını yaptılar!" "Ya öyle değil, başka bir şey yaptılar mı?" Oradaki şey de ilginçti; ya bir sürü şey yaptılar, hani öyle de yaptılar, böyle de yaptılar, çırılçıplak soydular da, orama burama da dokundular, ama hâlâ, "Bir şey yaptılar mı?" Orada tabii şeyi kastediyorlar: "Tecavüz ettiler mi?" "Yok etmediler!" "Bin şükür!" Ama ona varıncaya kadar 17 yaşımdan beri ben 15 kere göz altına alınmışım, üç kere cezaevine girmişim; ergenlik halinden genç bir kadın oluşuma kadar, hep ellediler yani vücudumu. Ellemelerinden öte, baktılar, büyümeme tanık oldular yani. Vücudumun, bir kadın vücudu haline gelişine tanık oldular. Belki sizden fazla gördüler vücudumu. Çünkü artık yüz göz olmuştuk polislerle. Neredeyse şöyle diyebilirim yani; en son uzun yatışımda kurtuldum polislerden. O da çok tuhaf. Yani cezaevindesiniz, kurtulduğunuzu düşünüyorsunuz. Çünkü alındım, bırakıldım, işte şubede memurlar gelecek, bir kere de onlar alacak falan meselesinde neredeyse... (birkaç saniye bağlantı kesiliyor). Sonradan, bu uzun yatışımdan sonra çıktım... (bağlantının kesildiğini söyledikten sonra açıklıyor) Ya o dönem şeydi, sürekle avı gibiydi. 14-15-17 kere alındığınız zaman zaten, "Sizi kaybederim." Mesela bir arkadaşla beraberdik, konuştuğumuzu hatırlıyorum, o 16 kere alınmış, ben 17 kere alınmışım, şey demişti, "Bizi kaybedecekler." Sonra onu kaybettiler mesela. Yani adeta bu son cezaevi işte ölmez de alınırsak, e kurtulduk gibi bir şey oldu. Tesadüfen ölmedik.

Nereden bahsedeyim başka?

Bizim Hikâyemiz ya projenin adı, bizim hikâyemiz açısından önemli olabilecek neler söyleyebilirim diye düşünüyorum da kendi yaşam öykümden. Belki cezaevi süreci ilginçti. Ben üzerine çok düşündüm, yazdım çizdim, daha da yazıp çizeceğim de. Ben iki kere içeri girmiş olmama rağmen, en son on yıl ceza aldığımı duyduğumda, ilk şeyi düşünmüştüm: "Nasıl kalacağım bu kadar kadınla?" Dehşet bir şey gibi gelmişti bana. Yani hani on yıl ceza almak değil de, bu kadar kadınla on yıl, böyle sanki bir kediyi köşeye kıştırırsınız ya, nefes alamadığını hissedersin falan. İçeride kalacak olmak değil de kadınlarla kalacak olmak beni mesela dehşet korkutmuştu. İşin en kötü tarafı oydu bence, sanırım birçok arkadaş da aynı şeyi hissetmişti. İlk girdiğimizde, yani o ilk yıllarda tabii tutukeviydi. Ne derler? Harala gürele... Mesela içeride aldığım ilk eleştiri şeydi; "Arkadaş yürümüyor, koşuyor, merdivenlerde bize çarpıyor." Yani iki katlı koğuştaki koşuyormuşum, hep koşuyormuşum. Yaş kaç? 20. Yaş 20 bu üçüncüsünde ama yani insan yürümez mi?

Yürümüyormuşum işte. Bu yüzden o bir buçuk-iki yıl böyle zaten nerede olduğumuzu anlamayacağımız şekilde... Zaten çok ağır baskıların olduğu yerlerde kaldık; idarenin baskısı, adli faşistlerin baskısı, kapı dövme, slogan atma, açlık grevleri, böyle acayip şekilde geçti. Ama sonradan, bir buçuk-iki yıl sonra hükümevine götürülünce, orada biz tabii anladık burada uzun zaman kalacağımızı ve arkadaşların aslında, arkadaş yapısı olarak hepimizin birbirimize karşı duvarlarımızın olduğunu, birbirimize tam olarak güvenmediğimizi, hep birbirimize karşı bir koruma duvarımızın olduğunu biliyorduk aslında ve kimse tam olarak birbirine güvenmiyordu. Orada uzun yıllar tartıştığımız, önemli problemlerden biri şuydu: Kendi yönetimimizi seçiyorduk, yani oylama yapıyoruz, seçiyoruz. Bir yönetim, üç kişilik bir yönetim seçiyoruz. Ama kadın yönetimi denilen şeye inanmıyoruz. Bir de yan koşu erkek yönetimi vardı, onun dışında bir de genel yönetim vardı ama bir sürü arkadaş, bir sürü sorununu kadın yönetimini aşip erkek yönetimine taşıyordu. Ya da kadın yönetimini çok tanımıyordu içten içe, ruhunda. Sadece arkadaş yapısının sorunu muydu bu? Yani kadın yönetimini, kendi yönetimini tanımamak, kendi seçtiği yönetimi tanımamak, sadece yapının sorunu muydu? Yok! Bakıyorum bu beş-on senelik zaman dilimine, kadın yönetimi nasıldı peki? Daha çok böyle erkek tarzına öykünerek yapıyı yönetmeye çalışmak, erkekleşmek. O zamanki resimlerimize bakıyorum, hatta bir koşu var, şimdi adını anmayacağım; saçlar böyle kısa kesilmiş, tıraşlı, milletin üzerinde o gazeteci yeleği var çok cepli. Askeri tarz adı altında, şeyi bilirsiniz zaten, ne kadar geride cephe varsa, hepsi radikaldir. Yani mücadelenin verildiği ön saflar bu kadar radikal değil ama cephe çok radikaldir. Ya da bilmem ne kampı Avrupa, çok radikaldir. Şimdi burada da böyle bir şey yaşanmış ister istemez. İşte ranzalarda kimse oturmuyacak, gündüz kimse olmayacak, şu yasak, terlik yasak, sakız yasak, saç uzatmak yasak, saç kesmek yasak. Dolayısıyla bir erkekleşme... Çünkü kadın yönetimi... Zaten yaşlar da şeye çok müsait değil, o sosyalist birikime; evet sosyalistiz, devrimciyiz, vesaire ama o dünyadaki ya da kendi topraklarımızdaki yönetim deneyimleri... Neler yapıldı? Neler yapılamadı, neler eksik kaldı? Ne yapmak gerekir? Neyi tartışmak gerekir? Her şey el yordamıyla, her şey el yordamıyla yapıldığı için bizim olaylarımız tıpkı böyle Sovyetler Birliği'nin ilk ilkel, ilkel sosyalizm gibiydi. Dolayısıyla, daha çok erkek yönetimini model alan, onlar gibi olmaya çalışan, gücü, otoriteyi de öyle tesis etmeye çalışan, yapının da böyle beklediği epey bir dönem yaşandı. Ama sonra hepsi, gerek kişiler gerek yönetim pratikleri, gerek kendi pratiğimiz, tartışa tartışa tartışa, günlerce, gecelerce, haftalarca, aylarca bitmez tükenmez özeleştirilerle... Ben mesela hayatımı yazarak başlamıştım. İşte şeyin başında demiştim ya; 'İlkel komünal döneme gidelim mi?' diye. Biz indik yani, kuyulara ipler sarkıttık. Kimilerimiz o kuyulardan gerçekten çıkamadı. Ama

kimilerimiz de bu kuyulardan çıktı. Çıkınca da başka bir şey oldu. Yani o bambaşka bir deneyimdi. O platformlar, o uzunca günler... o platformlardan çıktığımızda, bildiğimiz bir şey yoktu ama birbirimizin hikâyesini can kulağıyla dinledik, anlamaya çalıştık. İlk bir-iki yıl belki, "Şükür! Benim başıma bunlar gelmedi," dedik ama ama üçüncü-dördüncü yıl o "şükür" noktasından çıkmıştık artık. Bunu da nereden anlıyorum; çok problemi olan, çok problemlili arkadaşlar vardı yanımızda, onları başka yerlerden istediler, başka cezaevlerinden, mesela onları göndermedik. O arkadaşları göndermedik. Yani şöyle; iyisiyle, kötüsüyle, delisiyle, akıllısıyla, yaşlısıyla, genciyle, bir bizim, kadın kadının yurdudur, düşmanı değildir... Ulaşmıştık oraya, hepimiz birbirimize sarılarak, ağlayarak çıktık. Ama ilk üç yılda oradan çıkmak için gerçekten neler vermezdim? Tek kişilik hücreye gerçekten razıydım. Tek başıma kalmaya gerçekten razıydım. Ya da iki arkadaş, üç arkadaş kalmaya razıydım. Ama o koğuştan hepimiz ağlaya sızlaya ayrıldık. Ve orada yarattığımız şeyi de başka hiçbir yerde bulamadık. O kadının iktidar deneyimi açısından, başka hiçbir yerde bulamayacağımız, -ben sonra bunları çok yazdım, daha da yazacağım, daha sistemli de yazacağım- yani erkeğin, sevgilinin, kocanın, abinin, cart'ın, curt'un, her şeyin dışarıda olduğu, onları da ancak biz yaratırsak içimizde yaşatabileceğimizi; evet, baba yaratılabilir, başka ne söyleyeyim? Devlet yaratılabilir. Yani kadın kadına kendi devletini kurabilirsin, bu gayet dışarıdaki devlete benzer olabilir. 40 kişilik koğuştaki birileri erkekleşebilir. Onlar gerçekten erkekleşebilir, siyasi olarak erkekleşebilir, ruhsal olarak erkekleşebilir. Böyle cinsel problemler de yaşadık, neden kaynaklandığı belli olmayan. O konularda da çok tecrübesizdik. Bazı şeylerin adını bile bilmiyorduk çünkü çok küçük yaşlarda... Ve tabii o dönemde de bunlar çok da, şu anda solcu olan muhalefettekini tanımlayan... Genç arkadaşlar bunları bilerek yetiştiler ama biz gerçekten bilmiyorduk. Dolayısıyla şeyi anlamaya çalışıyorduk; fiziki bir durum mu var? Psikolojik bir durum mu var? Ruhsal, siyasal başka bir durumdan kaynaklanan bir dışavurum mu bu? Bunları da gerçekten çok tartıştık. Tabii bunları hâlâ neden yeteri kadar tüm çıplaklığıyla yazıp çizmedik? "Kol kırılır, yen içinde kalır," mantığını... aslında devlet de bu mantığı yaratıyor, biz de bu mantığı çok yıkamıyoruz açıkçası. Yani, bilinen argümanlarla yeni bir şey çok yaratılamıyor ya da gerçek. O külahı hani önümüze koyup 'Ne oldu? Ne bitti?' falan, orada tartışmaya kalktık ama o defter... Birçok arkadaşlarımı düşünüyorum şimdi, birçoğu orada kalmamış olabilir ya da kafalarında sürdürüyor olabilirler. Ama mesela dışarıda pek de bir şey yapmadık ama yapmayacağınız anlamına gelmiyor, yapacağız mutlaka. Orada yaratılan deneyimi ben doğrusuyla, yanlışıyla gerçekten çok çok önemli buluyorum. O kaba saba şey... Düşünün, şu anda allı pullu, ambalajlı, B planı, C planı 100 yıllık planı olan bir kapitalizm var gerçi karşımızda ama,

kapitalizm ilk çıktığında vahşi kapitalizmdi. Sosyalizmin ilk komün deneyimleri, işte carttır curtur; Sovyetler Birliği'nde kurulduğunda gerçekten vahşi, vahşi sosyalizm olduğu anlaşılıyor. Sanırım biz de vahşi, kaba saba böyle, hayatın ak ve karadan ibaret olmasını istediğimiz ve öyle de gördüğümüz, griden hiç de hoşlanmadığımız yıllar yaşadık. Ama sonra, 2000'lerden sonra yaşam rahatladı mesela cezaevlerinde, bizim açımızdan da rahatladı. Örneğin şuralarda bile yansyordu: Karikatür çizmeye çok iyi gözle bakılmaz, yani bir şey denmez Aslı'ya, "Aslı, sen niye karikatür çiziyorsun, sen devrimden mi saptın?" denmez ama 'bu Aslı boş işlerle uğraşiyor'dur yani. Ya da yeteri kadar inançlı değildir. Ya 'bu sanat sepet işleri' falan da denirdi zaten. Ya da resim... Yani bireysel işlere çok iyi gözle bakılmıyordu 2000'lere kadar. Neden? Dursak düşecek gibiydik ya da böyle sıkı sıkı domuz topu gibi olmasak düşecek gibiydik. Düşer miydik? Düşebilirdik. Çünkü o dönem itirafçılaştırma o dönem... Bugünün ayrı zorlukları var. Belki burada farklı olmayan yönleri de var ama bir taraftan koşullar da bizim öyle düşünmemize çok fazla hizmet ediyordu. Onun dışına çıkacak... Yaşamda, yani içerideki bütün yaşam planlamamız, yaşamında boşluk bırakmamak içindi. Sonradan bakıyorum, işte o Sovyetler Birliği'nin ilk deneyimi, bütüün yaşam planlı. E kardeşim, niye bu kadar planlıyorsun? Sonradan, mesela şu anda pek öyle değiller içerideki arkadaşlar. Tabii ki irtibattayız; erkeklerle, kadınlarla, genç arkadaşlarla. Biz, bir saat sonra şu, sonra bu, sonra bu... Bütün yaşamı boşluksuz dolduruyorduk. Neden? Çok düşünmeye fırsatı olmasın. Sürekli eğitimde olalım, bireysel eğitim, toplu eğitim, bilmem ne eğitim falan. Muhtemelen öyle bir psikolojydi. He, bir mantığı var mıydı? Vardı. Bir zorunluluğu var mıydı? Belki varmıştır. O dönem belki ne kadar doğalsa, sonradan aşılması da o kadar doğaldı. Mesela şu anda çok da öyle olduğunu zannetmiyorum. Arkadaşlar şu anda mesela İngilizce, İngilizceden sonra üçüncü, dördüncü dil öğrenen arkadaşlar var. Çok güzel bir şey. Resim çizen arkadaşlar var, karikatür çizen arkadaşlar var ama biz, bizim kaldığımız dönem, biraz daha belirleyelim; 90'lı yıllar, 2000'lerin başına kadar biz çok buna müsaade etmedik açıkçası. Birbirimize aşırı müsaade etmedik. Pek vaktimiz de olmadı çoğunlukla. Kendimizi didiklemeyle meşguldük açıkçası. Güçlendik mi? Güçlendik tabii ki. Kadın arkadaşlığı denen şeyi biz içeride keşfettik ve inandık. Başka hiçbir ortamda da bu kadar... Sonradan çok düşündüm; nerede kadınlar bu kadar yan yana kalabilirdi? Yurt mu? Üç ay, dört ay. Ne diyelim, kamp mı? Hayır! Hiçbir yerde böyle bir deneyim yaşama şansımız yok aslında. Bu kadar kapatılmak ve her şeyin dışarda kalması. İçeride tek başınasın. Sadece birbirinlesin! Ne yapacaksan yap! İster birbirini ye, ister birbirini yap! Bunu yaşadık biz yani. Her arkadaş bu yaşadığımızın farkındalığıyla anlam biçmiş midir? Ne yazık ki pek öyle olmuyor ama birileri de yaşadığına dışarıdan bakmayı

becerebiliyor. Bunu ifade ediyor ya da etmiyor ama beceriyor. Fakat bu yine de şey oluyor, azınlık oluyor. Çünkü bu ülkede o kadaaar çok insan cezaevinde yattı ki! Aslında sadece o insanları da gözetmemek lazım; aileleri de yattı, anneleri de yattı, kardeşleri de yattı. Ama üzerine düşünme durumu: Biz ne yaşadık orada? Ne yaptık? Giren kimdi? Çıkan kim, kimdi? Yani oradan çıkan, gerçekten giren kişi miydi? Ne oldu sonra? Bize ne yaptılar? Biz ne yaptık?

'Dışarıda umduğumuz dünyayı bulamadık,' gibi klasik bir laf edeyim. Hiçbirimiz bulamadık bence ve sonradan yaptığım muhasebede şunu fark edebildim -tabii kalabalık çıktık, çok kalabalık çıktık- Bir kısmımız zorlanarak da olsa, üç-beş sene sonra bir şeylere başlayabildik ama başlayamayanlarımız da oldu bence. Hayatta başlayamamak diye bir şey varmış. Bunu çok önemsiyorum. Baştan başlayamayıp kalanlarımız oldu. Bunlar nerede diyeceksiniz? Gerek gittiler... Gittiler, yapamadılar yani. Gerek kendi köşelerine çekildiler, kendi dünyalarına. Ve sonradan fark ediyorum ki, mesela 70'lerde de, yani o 78 Kuşağı'nda da böyle abilerimiz, ablalarımız falan vardı. Özellikle abilerimiz. Bence kadınlar biraz daha dirençli, adaptasyon kabiliyetleri biraz daha yüksek. Biz bu şeyi annelerimizden falan alıyoruz. Öyle bir lüksümüz yok ki! Ama ben hatırlıyorum; onlardan öyle abiler vardı, adam mesela 70'lerde kalmıştı, takılmış kalmış yani. Her şeyiyle takılmış kalmış. Bence bizlerden de kalanlar oldu. Yani başlayamayan oldu. Bir dört-beş sene sonra ben de bir yerlerden, bir şeylere başladım. Ama şunu dediğimi hatırlıyorum tabii: "Ya, 21'de girmişim, 31'de çıkmışım. Hayata adapte olmam bir şekilde 30'ların sonunu bulmuş yani 37-38'i. 37-38! Ya allah allah! Ben ne iş yapacağım? Böyle, hani çocukça, insanların lisede hani düşündüğü... Çünkü ona göre tercih yapacak adam. Belki üniversitede ona göre bölüm yazacak ama bizimki daha bir değişik. Zaten üniversiteleri bırakmışız, kâh atılmışız, dağıtılmışız, kâh bilmem ne olmuş. Dışarıda umduğumuz... Ya şu oldu daha çok, şu değerlendirmeyi yapıyorum: İçeride on yıl bilgi edinmişsin, okumuşsun etmişsin, zaten başka işin yok; o bilginin karşılığı yoktu hayatta. Tabii bunu hepimiz... bugün mesela KHK'li akademisyenler de yaşar bunu; o bilginin hayatta karşılığı yok! Bu büyük bir manasızlık. O anlam krizi zaten sorun. Yoksa sorun şey değil ki; hani, yiyecek bir şey bulamamak değil sorun. Makarnayla da doyabiliriz, bonfileyle de doyabiliriz. Makarnayla doymak da çok sorun değil. Sorun o anlam krizi. O anlam krizi, ayağının altındaki toprağın yok olması gibi. Cezaevinden çıkınca onu yaşadık ve ne bileyim, belki yurtdışına gitmek zorunda kalanlarımız çok daha farklı şeyler yaşadı. Bütün bunların üzerine bambaşka şeyler yaşadı gibi oldu. Dolayısıyla ben de, "Bu yaşta ne iş yapacağım acaba? Ne iş? Ha bu dünyaya ne iş yapmak için geldim?" Hatta bir ara şey

dediğimi hatırlıyorum, o ilk zamanlar: "Ya bir tane namuslu faşist yok mu, vursa bizi!" Hani şey gibi... Bu işi namusluca bitirmenin kolay yollarına da bakınmadık değil açıkçası. Tıpkı şey gibi, 20'li yaşlarda kişilikte böyle intiharvari bir şey var yani. Böyle, ölmeye meyilli olmak, ölmeye şartlanmak. Zaten öyle yetiştirilmişiz aslında. 68'lilerde, 78 Kuşağı'nda bu yoktu işte. Böyle olacak; cezaevine gireceğiz, işkence göreceğiz, öleceğiz falan. Bize bunlar 17 yaşında söylendi. Yani biz yaşama örgütlenmedik zaten, ölüme örgütlendik. Ondan sonra da ölemeyince ve sirk hayvanı gibi cezaevine atılıp ailelerin böyle yer yer gidip geldiği, baktıkları, "baktıkları" tırnak içinde... Çünkü biz kaçmaya çalışmıştık, kafeslenip tekrar oraya konduk. İnsanlar gitti, geldi, bize bakmak zorunda kaldı. Bir de üzerimize minnet duygusu yüklendi; o aile problemlerimizin üzerine. (bağlantı kopuyor, tekrar bağlanıyoruz.)

Dolayısıyla... Ne söylüyordum? En son neden bahsediyordum ben? Ben de bir dört-beş yıl sonra başlayabildim. Evet, şey söylüyordum; bu namusluca bitirme meselesi. Gerçekten ona bakındık ve bir kısmımız mesela o zaman çekip gitmiş olabilir yani. Şöyle söyleyeyim; o içinde bulunduğumuz yaşlar, 20'li yaşlar gibi gidişimizi kahramanlık olarak değerlendiremeyeceğimiz yaşlardı. Ne için gittiğimizi, neyi, ne için yaptığımızı bildiğimiz yaşlardı yani. Ne yaşamda ne de... Yani, yaşamda ne olmayı ne de olmamayı kutsayacak yaşları geçmiştik artık.

Dolayısıyla işte, evlendim bir müddet sonra. Yaklaşık kaç yaşındaydım? Karşıma biri çıktı, hiç evleneceğimi düşünmezdim ama, çünkü çocukluktan beri evlenmeyeceğim asla ve kat'a... Korkularım yönetmişti beni, çevremde iyi örnekler de yoktu. Asla da evlenmezdim yani. Ama demek ki âşık olduk (gülüyor). Ondan sonra 37 yaşında evlendim. 39 yaşında bir çocuğum oldu. İstedim, ben istedim özellikle. Arkadaşlarım da şey dedi, mesela cezaevi arkadaşlarım, bir tanesinin söylediğini hiç unutmam: ""****" sana çok iyi gelir, sen daha iyi insan olursun!" demişti. Öyle de hissettim. İnsan olmanın da çok sınırı yokmuş. Ben mesela cezaevinden önce kendimi daha yüzeysel bir insan olarak görürdüm, yani böyle işte; iyi bir militan, iyi bir solcu, iyi bir devrimci ama yüzeysel. Sonradan baktım, neyse ki böyle çok telafi edilemez hatalar yapmamışız; can kayıplarına yol açmamışız. Ama açabilirdik, yapabilirdik. Yapanları mesela hiç kınamadım. Sonra cezaevinde böyle insan konusunda derinleşmek... Derinleştim, derinleştiğimi düşünüyorum. Gerek kendim hakkında gerek başkaları hakkında. İnsana basit yaklaşımının olmaması gerektiğini, insanın çok derin olduğunu... İnsandan korktum, kendimden de korktum. Halbuki ne kendimden ne başkalarından, hayattan hiç korkmazdım 20'li yaşlarda. Yitirmekten hiç

korkmazdım. Ama sonra insan konusunda mesela bir-iki eşik aştım bence cezaevinde. Sonra çocukla birlikte başka bir şey oldu. Bir-iki eşik daha, hani biraz daha bu sefer insan yetiştirmeye... Bir şeyi büyütme, bir şeyi yetiştirmek, fiziken yetiştğini görmek... Beni bunun psikolojisine... Bu da başka bir şeymiş. Tıpkı o arkadaşımın dediği gibi, beni daha iyi insan etti tabii. Daha zorladı. Alnımın damarı da çatladı yani. Bebek doğduğunda, mesela bebek arabası falan itemiyordum. Çünkü ben şöyle alışmıştım; işte sırt çantam orada olacak, minimum yaşamaya alışmıştım. Şeyden mesela çok memnunum; bazı arkadaşlar çok yoksulluk hissederdi, ben hissetmezdim. Ranza, dolabın bir gözü -o demir dolabın bir gözü-, iki pantolon, iki tişört, böyle yaşamak beni çok huzurlu kılıyordu. Eşya istemiyordum mesela. Eşyadan hoşlanmıyorum. Beni kafa olarak huzursuz kılıyordu. Sonra, ev mevhumu. Aman allahım! Bir sürü eşya, hepsi beni huzursuz eden şeyler. Gerçi birçoğumuzda bu olabilir. Hani ikinci şekerlik olsun istemedim ama oldu lanet olsun ki! Yani ben hazır nazır olayım, hemen o sırt çantamı alıp çıkabileyim. Ayakkabılarım da bağcıklı olsun, hemen şey yapabileyim. Ama sonra işte bir çocuk, çocuk doğunca da böyle sevecenim.

Sonra arkadaşlar şey dedi: “Sen anaçtın zaten.” “Ben? Nasıl, ben anaç mıydım?” falan. Çocuk doğunca, “Peki şimdi ne olacak? Yani hep böyle mi olacak?” Ayağımda pranga gibi, çektikçe geliyor, çekilmiyor da. İlk doğduğunda, “Peki şimdi hep böyle mi olacak?” dediğimi hatırlıyorum yani, o bir hafta, on gün. Sonra böyle yavaş yavaş, yavaş yavaş, tıpkı hamilelik gibi, dokuz ay işte, bir bünye nasıl yavaş yavaş, yavaş yavaş... Kafa, beyin, vücut, metabolizma... Neden dokuz ay? Çünkü yedi ay olsa belki kafamıza sıkıcaz yani. Neden sekiz ay değil? Çünkü dokuz ay olması gerekiyor. Diğer mesele de... Benim hani, insanlaşma, yeniden bir insanlaşma deneyimi yaşamam onun konuşmaya başlamasıyla. Hiç şey diyemeyeceğim; karnımdayken şöyle hissettim, doğdu böyle hissettim, hayır! Konuşmaya başladı, ben değerli bir Siyam kedisine bakar gibiydim. Köpeğim var, pencerede bir kedim var, -gösteririm sana belki- ona da aynı hassasiyet, sorumluluk duygusuyla bakıyordum. Hepsine aynı hassasiyetle. Mahallede falanca amcam var. Arada fark yok! Konuşmaya başlayınca başka bir şey oldu. O iletişim, etkileşim, insan, insanlaşma, onun insanlaşmasıyla, benim insanlaşmam bence şey oldu, birbirini etkiledi. Bebek arabası itemiyordum mesela, hemen alıp gideyim diye.

Bir de başıma ne geldi; hani 40 yıl beklersiniz ya... Çocuğum sekiz aylık, bebeğim, Gezi olayları patlak verdi (gülüyor). Korkunç bir şey. Hani, 40 yıl bir şeyi beklemişsin, olmamış olmamış, sen 39 yaşında çocuk yapıyorsun, bir de daha böyle emzirme, lohusa, kafa bir

dünya... Ve Gezi olayları oluyor. Normalde gidip o çadırlarda bitleneceğin yerde, oralarda yatacağın, bunu yapacağın yerde bebek bakıyorsun. Bu da tarihin cilvesi herhalde. Ama yine de her şey güzeldi. Tabii onu oraya götürdüm dört-beş kere. Fotoğraflarını çektim. Böyle. Berkin üzerine çok düşündüm o zaman. Öyle yani. Şimdi tabii kaç yaşında? Sekiz yaşında. Sekiz-dokuz yaşında. İnsanlaşma sürecimiz devam ediyor birlikte. Bir erkek çocuk yetiştiriyorum. O da çok kolay bir şey değil. Onun bütün hatalarından mesulüm. Onun insanlığına kefil olmak istiyorum. Bilmiyorum, içgüdülerimi dinleyip onun bize düşman olmayan, kadınlara düşman olmayan birisi olmasını umuyorum. Daha beş-altı yaşında mesela; işin abc'sinden başladım ben, öyle girift şeylerden değil de. "Oğlum, yanına bir kadın oturduğunda, hemen bacaklarını bitıştır ki dizin -kadınlardan bunu bekliyorlar ya! 'Sen bitıştır!'-, hemen bir şöyle toparlan, kenara çekil! Emin ol kadınlar bu erkekleri daha çok severler. Gözleriyle severler, yürekleriyle severler." Yani belki de temel, daha temel şeylerden başlamak gerekiyor. Önce kadınlara korunaklı bir alan açmak gerekiyor. Sonra, sonra sonra daha şey yapmak gerekiyor; o korunaklı alanda hem onları hem kendimizi var etmek gerekiyor belki diye düşünüyorum. Yani bu konuda kafamdaki tartışmalar falan sürüyor, bakalım. Öyle...

İçerideki arkadaşlarımla görüşmeyi sürdürüyoruz. Tabii hayat birçoğunu elledi. Ben de başkalarının hayatlarından elenmişimdir mutlaka. Bu da doğal. İlk çıktığımızda böyle olacağını beklemiyorduk. Mesela, bir klan gibi yaşıyorduk, sürü gibi adeta. Birisiyle tanışıyorduk ve bu sürü, bu şeyler... İşte sürü mü derler? Klan mı derler? O klanın onayından geçmek zorundaydı falan. Böyle bir dört-beş yıl yaşadık. Ama sonra, hayat bizi değiştirdi tabii. Hayat bize nüfuz etti. Bu bana ilk başta çok korku veriyordu, çok dehşete düşüyordum ve "Değişmeyeceğim, hayır," falan filan diye düşünüyordum. Ama o istediğim şeyin aslında değişmemek değil de kendimi korumak... Yani hani 17 yaşında, 27 yaşında ve 37 yaşında korumak istediğim bir şeylerin elimden kayıp gitmemesi olduğunu anladım. O zaman biraz rahatladım zaten.

Çocuğum da beni rahatlattı. Hayata karşı biraz daha güçlü tutundum çünkü geldiğimiz yerlerin üzerimizdeki psikolojik baskısı da çok fazla. Mesela cezaevinden çıktıktan sonra bir lokma ekmeği ağız tadıyla yediğimizi söyleyemeyeceğim yani. Mutlu olduğum zaman derin bir suçluluk duygusu hissediyordum. Hâlâ da hissediyorum ama onu bir yere koyabildim. Şimdi bir insan yetiştirmenin, bir hayatın içinde olmanın, o hayatı herkes gibi üretmenin, üretmenin ama, asalak olmamanın... Yani şu anda içinde bulunduğum hayat; bugün böyle düşünenler varsa, tırnak içinde "üretimsiz", "asalak" olarak gören bir

devrimcinin hayatından daha değerli benim hayatım. Çünkü ben de tıpkı halkımız gibi, diğer insanlar gibi, bir yerlerde bir şeyler üretiyorum. Komşularım var, arkadaşlarım var, geçmişten arkadaşlarım. Bugün arkadaşlarım, emek verdiğim insanlar var, emeklerini alıp, başımın üstüne koyduğum insanlar var. Yani hayatın içinde üretmeye devam ediyoruz. Az önce o yüzden dedim; kahraman değiliz yani, hiç değiliz. Ama bir birimizin kahramanıyız hâlâ. Çünkü ölse, onun dışında anlatabileceğim başka kimse olmayan arkadaşlar var mesela; içeride yaptığımız bir skeci anlatabileceğim, Hayata Dönüş Operasyonu olmuş, harala gürele girmişler, yetiştirdiğimiz bir çiçek bir ipin ucunda sallanıvermiş, o görüntüyü paylaşabileceğim birkaç arkadaş var. Şimdi o arkadaşlar hayatında hâlâ olsun istiyorsun. Yani korumak istiyorsun ve korumak için de emek vermek gerekiyor. Onların geçmişlerine değil ama bugünlerine emek vermek gerekiyor. Sanırım hepimizin yapması gereken bu. Ben de biraz bunu yapmak istiyorum; yani dünlerini koruyup bugünlerine, çoluklarına, çocuklarına, hayallerine, hayıflanmalarına, her neyse... Onları paylaşacak bir noktada olmak istiyorum. Ama dediğim gibi, artık çok kalabalık değiliz. Olmak gerekmiyor mu? Onu da bilmiyorum. Çok da olmak gerekmiyor bence. Belki biraz yaşın da verdiği bir şey. O kırklı yaşlarda, üç-beş iyi dost, böyle sıkı dost ama, genel bir çevre ve yapılan işler. Bir şeyler yazmak, bazı projeler üretmek anlamlı kılıyor hayatı. Şu anda yaşadığımız hayattan memnun değiliz ama olduğumuz şeyden memnunuz diye düşünüyorum. Öyle...

Annemin de babamla mücadelesi devam ediyor. Onu da not olarak düşeyim. Nasıl gidiyor? Orada artık şey var; dişleri sökülmiş bir erkek var tabii. 40'lı yaşlarda onlar kadınlara ve çocuklara eziyet ederler. 70'li, 60'lı yaşlarda da artık onların dişleri çürümeye başladı, orada artık kadınların hükmü var. Gerekirse bir tabak yemeği önlerine vurarak koyarlar yani. Dikkat edin, birçok kadının hayatı böyledir. Sonra da ne olur biliyor musunuz? Çok acı bir şekilde, önden erkekler gider, o bütüün yaşanmamış bir ömür hani böyle şey olarak o kadınlara üç-beş sene hediye edilir. Buyur! Artık tek başınasın. Yaşa! Yani dikkat edin, öyle çok da şey değildir, böyle bir özgürlük zamanı gibi. Etrafımıza baktığımız zaman o teyzeleri görebiliriz. Evet acıdır! Çünkü evde kavga ettiğin biri bile olsa, evet biridir, onunla kavga edersin. Ama o teyzelerin bir kısmı da gerçekten gayet mutludur bence. Mutlu olduklarını düşünüyorum yani. O da Allah'ın takdiri (gülüyor). Yapacak bir şey yok. Öyle... Bizimkilerin de mücadelesi sürüyor o minvalde.

Evet, kardeşler... biri benimle benzer bir deneyim içerisinde. Küçük kardeşim yaşanan siyasi olayların sadece arka planında olduğu için ve bu olaylar olduğunda, biz gençken o

çocuktı, on yaşlarında falandı. Sadece böyle geriden, ailenin yaşadıklarını izledi. Öyle olunca da o politikaya hiç bulaşmadı mesela, beklenilebileceği gibi. Liberal bir çocuk oldu. Mutlu mu? Mutlu! Bizden daha mutlu. Niye mutlu? O konuşmanın başında verdiğim, hani o şey gibi; çobanın mutluluğu gibi. Ama onun bu ölçütü, onun bu kadarcıkla mutlu oluşu biz ablaları için şey acı verici aslında. Çünkü biz şeyi biliyoruz; o başka birisi olabilirdi. Olabileceği şeyi de biliyoruz ama o, olabileceği şeyin farkında da değil zaten. Yani o tren kaçmış bile. Ailelerde birisi bir tercihte bulununca, bir mücadeleye atılınca, ne yazık ki herkes bu tercihin sonuçlarını değişik değişik yaşıyor. Bu da bizim payımıza düşen şey; işin acı tarafı yani. Ondan sonra da biraz şey ödüyorsun, diyet ödüyorsun. O diyet ödeme bedelini birçok arkadaş herhalde yaşamıştır, yaşıyordur yani. Ya ne yazık ki, şey olamıyoruz, mesela o yıllarda tek başımıza olabileceğimizi düşünüyorduk ama olamıyoruz, olamıyoruz. Ne yazık ki insanlar bizim tercihlerimiz yüzünden bazı şeyler yaşıyorlar, yaşamak zorunda kalıyorlar. Ya da bunların sonuçların nedenini şekillenmek durumunda kalıyorlar. O yüzden erkek kardeşim evet mutlu, daha mutlu. Öyle...

Kız kardeşim... kız kardeşim de herhangi bir şeyden vazgeçmedi, mücadelesine devam ediyor. Evlendi, boşandı. Demokratik bir kurumda çalışıyor. Biz kaç yaşından sonra üniversite okuduk. Yani 20-30 yıl sonra üniversite de okuduk, ikimiz de. Bir gün canımız sıkıldı, "Ya," dedik, "biz üniversite sınavına niye girmiyoruz?" Önce o girdi, sonra ben girdim. Yani bizim şeyimiz daha güçlü çıktı. O da hayatını kurdu. O da olduğu şeyden memnun. Biz zaten çok fazla "kardeş" diyemedik yani; hem kardeş hem sırdaş hem yoldaş, garip bir ilişkimiz vardı. Asla kıskanmadık birbirimizi, ne çocukken... Hep onu şu hayattaki en büyük hediye olarak gördüm. Benden bir yaş küçük. Yani böyle "İyi ki, iyi ki," dediğim bir şeydi kız kardeşim. Hayatta en büyük hediye gibiydi. Hep öyle sürdü. O tabii uzun yıllar görüşe gitti geldi. Tabii ona da anlattırmak lazım ne yaşadığını. Bizim bitmek tükenmek tükenmez isteklerimizle... Bir de öyle bir şey vardı tabii. Yani görüşe gide gele yaş alan, büyüyen, çocukken genç olan. Kendisi de girdi ama, daha çok bana göre bir hayat belirledi bir müddet, ama sonra şey yaptı yani, o da kendine ait bir hayat kurdu. Kendi hayatının içerisinde var etti kendini. Onları de başka bir cumhuriyet şu anda kızıyla.

Ya, benim dünyam biraz çocuksu. Yani zaten içeriden çıktığımızda, paradan anlamaz, puldan anlamazdık. Ondan önce zaten hayatın çok başında, hayatı tanımadan içeri girdik, on yıl kaldık, üç-beş yıl bastığımız toprağı anlamaya çalıştık. Aslında benim, ben veya benim durumumda olan arkadaşların hayatı tanıma yaşı 35-36. Mahallede böyle garip

manevi bir hayat içerisindeydik. Ben ama bunu bile isteye uzattım. Şu anda yaptığım iş; işte kitaplarla iç içe. Yine maddi dünyanın içinde değilim aslında. Yani ben bir şekilde kaçma uyanıklığını gösterdim, gösteriyorum. Ben hep... mahallede doğdum, büyüdüm, oynadım. Şu anda da bir mahallede oturuyorum mesela, bayağı mahalle. Yani hırsızlığın olmadığı, İstanbul'da, ayakkabılarımızın dışarıda olduğu, çocuğum meydanda kaybolursa, 10-15 tane esnafın, amcanın koşup gelip getirebileceği bir mahallede yaşıyorum. Yani ben kendi korunaklı alanımdan çıkmadım, çıkmak da istemedim. Buralarda bilinçli olarak yaşıyorum ama bir taraftan şey hevesini de alıyorum; buralarda bize benzeyen insanlar yok. Solcuların hiç olmadığı, çok az olduğu yerler. İşte, Kürtlerin çok az olduğu yerler, Alevilerin çok az olduğu yerler, cezaevinden çıkanların çok az olduğu yerler. Ama ben... Nasıl derler? Biraz da kendi halkımın milliyetçiliğini ciddiye almıyorum. Yani onlardan gelecek olanı. Buralarda kök salmak istiyorum. Sadece hani bir vazife gereği de değil. Öyle olması gerektiğine inandığım için de değil, onlardan besleniyorum. Korkmuyorum da. Yanımdaki eve ya da işte karşımdaki eve sakallı, cübbeli insanlar girip, çıkabiliyor. Benim durumumdaki arkadaşlar olsa herhalde kanları donar. Ama ben, benim için tanıdık simalar onlar, onlarla bambaşka şeyler yapabiliyorum mesela. Bir başkası onlarla hiç konuşmaz ama ben onlarla başka şeyler yapıyorum, başka şeyler paylaşıyorum. Onlarla kaybolmuş bir kedinin peşine düşebiliyorum; sarıklı, cübbeli bir adamla. Çünkü o, benim için o imajın ötesinde bir şey. Onun içinde başka birisi var ve ben o başka birisini tanıyorum ve hayatın çok uzun bir şey olduğunu düşünüyorum. Yani on yıl sonra başka bir şey olacak, 20 yıl sonra başka bir şey olacak. Buraları terk etmenin, hayatın böyle kendi çeperlerine sıkışmanın bize de çok iyi gelmediğine inanıyorum. Yani illaki bir yerlerde dejenere oluyoruz, bir yerlerde yozlaşıyoruz. Şimdi mesela Taksim'de yaşamak belki on gün çok hoşuma gidebilir ama 15. gün bir sürü yozluğa tanık olacağım. Dejenereye tanık olacağım, içim acıyacak. Geçmişte bir sürü temiz şeyin bugün kirli, bugün başka bir şeye dönüştüğünü... Bugün içleri çürüten bir sürü insanla karşılaşacağım. Onlarla vakit harcayacağıma, bugün birisinin, "Falanca solcuydu, iyi bir insandı..." "İyi bir insan" kelimesine yatırım yapabilirim. Ya beş yılımı buna verebilirim, bununla uğraşabilirim. Genel tarzın bu olması gerektiğini düşünüyorum. Evet, bizim Kadıköylerde, Taksimlerde vakitler, mesailer harcayan, oturup kalkan arkadaşlarımızın büyük büyük lafları yanında "İyi bir insandı"ya yatırım yapmak daha gerçekçi: Zaten böyle olması gerekiyor, biz buralardayız. Yani gerçeğimiz bu! Gerçeğimiz tamamen bu! O kişi değil de, onun çocuğunun kafasında oluşacak 'iyi insana' ben yatırım yapmaya varım! Seviyorum bunu. Mutluyum da aslına bakarsan. Buralarda mesela, geçen gece... Bir tane Diyarbakırlı amca var burada, ki çok olmaz yani bir-iki tanedir. Sokağa fırlayıp saat

sekizde, ayağımda terlikle ona dolma, sarma, bir kâse yoğurt götürmeyi seviyorum yani. Ya bütün bunlara, geride kalacak bu kadarlık şeye razıyım. Sadece bunlara razıyım yani. Çünkü hayatın küçük insani şeylerin yüzü suyu hürmetine döndüğünü, içimizi o küçük insani şeylerin ısıttığını, bütün bunların olmaksızın siyasetin de hiçbir işe yaramayacağını, bizim düşündüğümüz dünyayı kurmaya yetmeyeceğini düşünüyorum. Bunu anladım. Aslında eskiden de bilmişim. Eskiden de böyle şeylerim varmış. Annem anlatıyor: Mahallede yaşlıların evlerini boya badana yapmaya kalkarmışım tek başıma. Hem devrimciymişim hem babam tarafından camiye gönderilmişim. Devrimciymişim derken, tırnak içinde söylüyorum; kendime göre büyük devrimciymişim. Bir yandan camiye gidmişim, bir yandan işte boya badana falan yaparmışım. Yani bu... bu yardımseverlik değil, bu iyilik hâli. Bir şekilde bir 'iyi olmaya inanma' hâli. Ne adına olursa olsun kötü biri olmamak, kötülük yapmamak, kimse için kötü düşünmemek, zarar vermemeye çalışmak. Tabii solcuyken bunlar biraz küçümsediğimiz şeylerdi; hani "Zarar verme!" Çünkü yansın bu dünya devrim uğruna. Ya da Kürtler de şöyle derdi: "Şoreşe heval," devrimdir olur, savaştır olur. Hayır! Mümkün mertebe olmaması için! Gerek zekâ gerek can bedeli olmaması için... Hani zekâyla da, eski yöntemleri terk ederek ya da aza indirgeyerek, minimuma indirgeyerek, beyni de zorlayarak, her şeyi zorlayarak olması gerektiğine inanıyorum. Hiçbir şeyi zorlamadan, ne beyni ne geçmişi ne bugünü ne fiziği... Olmaz. Konformistiz de aynı zamanda, çok konformistiz. Hiç yormak istemiyoruz kendimizi, hiç. Ne 40'lı yaşlardaki bizler, ne 60 yaşında olanlarımız, 20'li yaşlarda bilmiyorum... yani fiziği... Zaten bunlar bütündür; hayal gücünü yorarsın, beynini yorarsın, zorlarsın, hani yorulduğunu, yetmediğini hissedersin. Gerçekten zorlamak odur. Vücudunun hissedersin zorlandığını. Zorlayalım! Benim burada oluşum da böyle bir oluş ve seviyorum. Yazdıklarım da buradan besleniyor, burada, buralarda ölmek istiyorum açıkçası. Buralarda anılmak istiyorum. Böyle hiç ummadık insanlara değmiş ve gitmiş olmak istiyorum. Bunlar hoşuma gidiyor. Öyle büyük büyük şeyler umurumda değil. İçerde zaten bu noktaya geldik, kaybettik bunu. Telefonda sana söyledim ya, hani biricik... Yok. Aynı mahallenin hikâyeleriymiş yaşadığımız şey. O yüzden çok abartmaya burada gerek yokmuş. Yani bence, acılarımızı, travmalarımızı falan da çok abartmamalıyız. Evet, hesaplaşalım, çünkü hesaplaşip bir yere koymak çok önemli. Eğer hesaplaşmazsak o sürekli ayağımıza dolanıyor. Bugün dolanmıyor, yarın dolanıyor. Bugün dolanmıyor, çocuk oluyor dolanıyor. Bugün dolanmıyor, sevgili oluyor dolanıyor, yaşlılıkta dolanıyor, yalnızlık duygusu ama dolanıyor. O hesabı kapatmak çok önemli. Ama şunu bence çok abartmamak lazım: Travma yaşadın! Evet, yaşadık. Tacize uğradın, evet uğradın. Ama hepimiz uğradık. Yani altında kalma lütfen! İşkenceye uğradım. Ya evet, uğradık! Hepimiz

uğradık; sen de uğradın, ben de uğradım. Hatta arkadaşlar şubeden gelirdi, sorardık, kayıt tutmak için, basına duyurmak için: “Ne yaptılar?” “Yaa, bir şey yapmadılar.” “Ya ne yaptılar? Anlat!” En sonunda sorardık, bak çok iyi hatırlıyorum: Askıya aldılar mı? Elektrik verdiler mi? Ters askı yaptılar mı? İşte bilmem ne yaptılar mı? Kaba dayak mı? Tek tek sorardık söylerlerdi, söylerdik. Bu bir edepti. Bu evet, doğru bir şey değildi. Bu şekillenme doğru değildi. Doğru, hiçbir şey yapmamalılar, yan gözle bile bakmamalılar, istemezsem saçımı bile ellememeliler, evet! Ama evet, travmaya uğradık, ama hepimiz uğradık. Gerçekten çok genel olarak uğradık. Kuşak olarak uğradık. Dayak yedik. Evet, hepimiz babalarımızdan dayak yedik. Bütün bunları bilip, bireysel olarak, toplumsal olarak, cins olarak hesabı görmeye çalışıp hesabı kapatmak lazım. Hesap da zaten üretimle kapatılır diye düşünüyorum. Hani şahsen ben birey olarak, üretimle, üreterek, yazarak, çizerek, konuşarak, insanlara emek vererek, insanların benim üzerimde bir emeği varsa layık olmaya çalışarak, anlamaya, vermeye çalışarak halletmeye çalışıyorum. Yoksa tabii hesabın kapanacağı yok. Ama şöyle de yapabiliydim, “Aa, ben 17 yaşında işkence gördüm.” Gördüm! “Ben babamdan falaka gördüm.” Gördüm! Peki ne yapalım? Evet, beşinci sınıfta dershaneye gidiyordum, adamın biri taciz etti. Evet, bunları aşırı bireyselleştirirsek altından kalkılamaz durumlara dönüşebilir. Evet, bu son dönem, 15 Temmuz'dan sonra KHK'ler... Evet, uğradık! Evet, üniversiteden atıldık. Atıldık! Yani ne yazık ki dönem hepimiz... Büyük çoğunluk... bir kesim var. Ya bu bir silindir gibi, bu silindir eziyor. Bizi de, kendimizi şeylere benzetiyorum açıkçası, böceklerle benzetiyorum. O hani asfalt silindirleri olur ya, önüne düşmüşsek eziyor abi. O asfalta giriyoruz, yapıyoruz yani. Bizi darmaduman ediyor. He kolumdan... kolumuza dokunmuş olabilir, kolumuzu kaptırmış olabiliriz ya da işte belden aşağıymızı kaptırmış olabiliriz. Kısmen kurtulmuş olabiliriz. Önümüzden başkalarını ezerek geçmiş olabilir, kenarda kalmış olabiliriz. Ya da çok uzaktan bütün bu olanları görmüş olabiliriz. Ama bu eziyor. Yani bunu... Ayşe'yi, Fatma'yı, Mehmet'i, Ahmet'i ezmesi çok bir şeyi değiştirmiyor. Bence bunlarla baş etmenin bir yolu da olanı biteni, genel o fotoğrafı görmek. Ben mesela içeride de durup, durup şey okurdum; ekonomi ve tarih. Arkadaşlar şey derdi, böyle -ekonomi okuduğum için özellikle-: “Ya mahsus mu yapıyorsun? Mahsus mu? Tepki olarak mı yapıyorsun? Niye okuyorsun bunları? Çok sıkıcı!” Mesela bu beni teselli ederdi. Şu da teselli ediyor: Burada faşizm var ama dünyada da bu genel durum böyle gidiyor. A, ne kadar güzel! Demek ki bizim beceriksizliğimiz değilmiş o kadar da. A, bu bir dönem mi? Bu 50 yıl, 60 yıl... Tamam, ne güzel, amenna, başımız üstüne yani. Ha bunlar bir kuşağın, iki kuşağın bunu yaşadığını, bunu böyle yaşadığını, bunun bizimle, bizim beceriksizliğimizle, bizim algımızla alakası yok bunun. Bunu bir şekilde böyle yaşamışız. Böyle düşünmek bence

bizi şey yapabilir... Ha hesaplaşma kişiseldir ama yaşadıklarımız, mesela 70 doğumlular, 70-71-72-73-75 vesaire doğumlular benzerdir, 90 kuşağıdır bu, benzerdir. Bunu böyle görmek, hani altında kalmamak için bence bize yardımcı olabilir diye düşünüyorum. Şahsen ben, doğru veya yanlış, böyle yapmaya çalışıyorum. Babamı da affettim, dediğim gibi. Annem mesela hâlâ affetmemiştir ama ben affettim. Neden? Babamın babası da ona yapmış. Onun babası da ona yapmış. Ama ben bu zinciri kesmek istiyorum. Ben bu zinciri sürdürmek istemiyorum. Bütün bunları bilerek bu zinciri sürdürürsem, örneğin çocuğumu döversem, bilmem ne yaparsam, bu evet, burada artık ben suçluyum. Çünkü ben onlar gibi değilim ki! Ben psikoloji okudum, tarih okudum, ekonomi okudum, sosyoloji okudum, okudum yani, sosyalizm okudum, her şeyi okudum. Ben bu zinciri burada kesmek zorundayım, bitirmek zorundayım. Babama öfkelenmek de kolaycılık. Babamı yerin dibine sokmak, babamı aşağılamak... tamam, öldüreyim babamı, ortadan kaldırayım... bu da kolaycılık, sorun o değil ki! Sorun bu zinciri burada bitirmemek... bu olay benim... Hani soy ağacı çıkartırız ya... bana geldiğinde bu olay, burada biter. Biterse tamamdır. Ben bu zinciri burada keserim ama bir şekilde solcu da olurum, muhalif de olurum, komünist de olurum, bu zinciri sürdürmek mümkün. Her açıdan sürdürmek mümkün. Ama ben bu zinciri burada bitirmek durumundayım. Belki toplumsal gelişim adına yapabileceğim en önemli şey de bu olabilir. Böyle düşünüyorum. Yani kendi adıma çıkarımlarım böyle.

Eşim, eşim de bana benzer birisi. Dünyası, insana mesafesi aynı. Zaten başka türlü de olamazdı. Ben insan konusunda mesafesiz birisiyim, yani mesafeli değilim. Mesafeli de olmak istemiyorum. Yani şöyle; yüzde yüz güvenip sonra o güveni azaltmak yanlışım ben. Görüyorum, seziyorum, bakıyorum, anlıyorum, koyuyorum onları bir yere. Sonra belki o güvenimi yüzde doksana indiriyorum, belki yüzde yetmişe indiriyorum, belki hayatımdan çıkarıyorum ama hayır ben yüzde yüz güvenle başlıyorum hâlâ bütün ilişkilere. Ve ben hayatımın kalabalık olmasını istiyorum, soframın kalabalık olmasını istiyorum, oğlumun bir sürü ablası, bir sürü abisi, bir sürü amcası, bir sürü teyzesi olsun, onların arasında büyümesini istiyorum, bize benzeyen insanlar arasında. O yüzden eşim de bana benzer, bize benzer birisi. Yine mücadele içerisinden gelmiş. Bizim mahalle. Başka bir hikâyeyi, başka bir şekilde yaşamış, "tanıdık" birisi tırnak içinde. Benim açımdan en önemlisi de insana karşı, ekmeği bölüşmek gerekiyorsa bölüşmek. Bir insan için, bir riski almak gerekiyorsa almak. Kendi dünyamızdan kopmamak, kendi dünyamızı harcatmamak, harcamamak. Kendi dünyamızı ucuzlatmamak. Hâlâ toplumda böyle, "İyi birisi, iyi birisiydi," hâlâ geçmişte olduğu gibi, 70'lerde parmakla gösterirlerdi, bilinmesek

bile. Böyle birisi olmak konusunda onunla aynı şeyleri düşünüyoruz. O açıdan şey yok yani, ama birbirimize eleştiririz... ben mesela kenara çekilip sık sık bakarım yabancılara. O değişti mi? Değişiyor mu? Neler onu değiştiriyor? Çocuktan sonra değişti mi? Evlendikten sonra değişti mi? Para onu değiştiriyor mu? Parasızlık değiştiriyor mu? Ben mesela çok sorgularım. Bu arada kendimi de sorgularım. Değişiyor muyum? Ne kadar değiştim? Ben aynı ben miyim? Anneme de sorarım, eski arkadaşlarıma sorarım; "17 yaşındaki ben duruyor değil mi?" falan. Ona da mesela sorarım kendimi; "Nasıl görüyorsun beni? O zaman nasıldım?" Anlattırırım mesela. "O zaman nasıldım? Şimdi nasılım?" Korkarım yani. Kendiliğinden, bilmeksizin değişmekten. Yani şundan korkarım; a bir bakmışım, 55 yaşında böyle birisi olmuşum. Yok, böyle olsun istemiyorum. Hep böyle göre göre, seze seze, yedire yedire, isteye isteye, sindire sindire, bir olumsuz özellik varsa onun nedenlerini çözüp... Mesela, atıyorum, bir zaman gelip yüzü gülmeyen bir insana dönüşmek istemiyorum. Cezaevinde yaşamıştık; ben çok şakacı bir insandım, bir baktım, a hiç şaka yapmıyorum, hiç, sıfır. Halbuki çok şakacıydım, çok şaka yapardım. Sonra dedim ki: Ne yapıyorsun ya? Ne yapıyorsun, bak değişiyorsun. Farkında ol bunun. Yine şaka yap. Gerekirse eleştiri al. Üslubun, kendi üslubunu koru. Böylesin, bu senin üslubun. İyi, güzel, bu sokak ağzı, bu sensin. Sakın şey yapma, torna tezgâhına girme! O tezgâh: "Evli kadın böyle olur! Çocuklu anne böyle olur! 40 yaşındaki kadın böyle olur! 50 yaşındaki kadın böyle olur! 20 yaşında böyle olur!" Tezgâh devam ediyor yani ve ben o tezgâha girmemek konusunda çok kararlıyım. Ben diğerleri gibi bir anne olmayacağım. Anne... anne olmayacağım yani. Hem anne hem arkadaş hem yoldaş olacağım. Ben mesela çocuğumu, şu yaşında olmasına rağmen yoldaşım gibi hissediyorum. Yoldaşım gibi hissediyorum. Kendi dünyamın bir değeri gibi hissediyorum. Becerebilsem de onların bilmediğimiz, tanımadığımız dünyalarına hani yoldaşlık yapmaya çalışacağım. Öyle, bakalım (gülüyor). Ne kadar becerebileceğiz belli değil tabii.

Ya, yarına dair, hayata karşı basit isteklerim var. Ben mesela işte, yani bir ay bile şuraya da gideyim, buraya da... böyle bir belki de o babamdan bana geçen bir felsefedir. Bir yetinirim yani. Kanaat ederim, onun deyimiyle. Ya da tevekkül ederim yani. Her şeyi istemiyorum; buyum olsun, şuyum olsun, üstüm olsun, başım olsun, şunu yiyeyim, şurayı gezeyim, şurayı da göreyim, ya İspanya'yı görmedim, gitmedim. Ben, bana ait olan şeylerin bende kalmasını çok önemsiyorum. Yani bize ait olan şeyler bozulmasın, yitirmeyelim, herkesin güzelliği herkese kalsın. Paris çok güzel! Çok güzel! Paris'ten hiçbir şeyim yok, alacağım yok. Onlar da bizden alacaklı olmasın ya! Hani bize ait olan bizde kalsın. Bu şeye mi varıyor bilmiyorum hani; güzele güzel demem... Böyle şeylerim yok,

eskiden de yoktu. Bence tamamen babamın anamın felsefesi. Böyle doyurulamayan, beni yoran isteklerim, arzularım gerçekten yok. Huzurlu olayım, çocuğum dürüst olsun, ahlâklı olsun tırnak içinde, insan olsun, güzel bir insan olsun. Ben kendi hayatımdan mutluyum yani, memnunum. Onun dışında bazen, hani bir dilek dileriz ya, bir doğum gününde küçük bir pasta getirmiştir işte arkadaşlarımız... Hâlâ mesela içimden dilediğim tek dilek var; Türkiye devrimini diliyorum hâlâ. Ve umut kesmedim ben bizim insanlarımızdan. En kötü dönemde dahi, bu dönemde dahi bir şey var bu toplumda, saçma sapan bir şey var. Tamam mesela, bu kadar işsizlik, bu kadar yoksulluk ama toplum bir şekilde birbirini ayakta tutuyor. Yani bu kılcal damarlarda birbirine dönük işte, bu kadar insan karantinada düşün, bu kadar yaşlı sokağa çıkamıyor. Bu zamanda nasıl ayakta kalıyor ya... Hani başka ülkelerdeki gibi evinde ölü bulunan yaşlı çok yok. Evinde ölü bulunan hasta çok yok. Bir şeyler oluyor, bir sepet aşağı indiriliyor; dün gördüm o manzarayı, bir sepet dördüncü kattan aşağıya iniyor, o sepete bir karton sigara, bir tane süt, bir şeyler konuluyor. Bu, bu toplumun şeyidir, yani ne derler? Bu toplumun özüdür, ruhudur, bu toplumda bulduğumuz şeydir. Bu toplumda inandığımız insandır bu. He bugün gericidir, yarın milliyetçidir, bilmem ne ama bu öz, bu öz geleceği kırar, o özün... bunu kesmeye çok fazla gerek yok. Bu toplum bak şu anda dokuz aydır birbirini besliyor ya! Gerek tencere yemeğiyle besliyor gerek harçlıkla besliyor ama besliyor. Besliyor yani bu toplum, şu anda birbirine bakıyor, bunu da görmek lazım. He bunun mekanizmalarını, yeni araçlarını bir şekilde örmek gerekiyor. Yani umudu yitirmemek gerekiyor. Ben umutluyum. Ve mesela yaşama sevincimden çok bir şey eksilmedi. Zaten yokluyorum kendimi. Yüzüm acılaştı mı? İçim acılaştı mı? Derim acılaştı mı? Çocuklarla aram nasıl? Mesela geçen bir komşu söyledi: "Senin," dedi "büyüklerle aran, büyüklerle işin yok senin," dedi, "senin bütün işin, gücün çocuklarla." Onlarla bağım var mı? Onlarla mutlu muyum, onların dünyasında? Bunlardan çok fazla bir şey kaybetmedim. Tabii yarın daha da komik olacağız; 60 yaşına falan girince, komik yaşlılar (gülüyor). Olalım, olsun yani biz de öyle olalım. Aksi olmayalım, hâlâ sevebilecekleri insanlar olalım diye düşünüyorum. Herhalde bu yani, söyleyeceklerim bu kadar.